

Сприяння адаптації ВПО та посиленню їх спроможності щодо працевлаштування у приймаючих громадах

Через війну мільйони українців стали внутрішньо переміщеними особами. Вони були вимушені покинути свої домівки, знайшли нове, нехай і тимчасове помешкання у більш безпечних регіонах України. І зараз триває складний, але такий необхідний процес їхньої адаптації на новому місці.

У частині першій статті 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» наведено визначення поняття внутрішньо переміщена особа (ВПО). Це громадянин України, іноземець, або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

Адаптація ВПО означає процес, що триває протягом короткого періоду після переміщення в нове місце, і пов'язаний з необхідністю для людини пережити стрес від зміни місця проживання та забезпечити пристосування свого способу життя до нових умов.

Скільки в Україні ВПО та хто вони? За даними Міжнародної організації з міграції (МОМ) кількість ВПО в Україні станом на 01.09. 2022 р. становить 6,9 млн осіб.

Цікаво виглядає узагальнений портрет ВПО:

- кожна третя ВПО має працездатний вік від 30 до 39 років. Трохи менше 30% — літні люди (за 60 років);
- із сільської місцевості — понад третини всієї кількості. Із міста – 23%;
- понад 50% сімей з дітьми (5-17 років) та родичами літнього віку (після 60 років);
- серед ВПО більше 60% - жінки.

У червні 2022 року компанія «Active Group», Всеукраїнська ініціатива «Активна Громада» за підтримки Глобального фонду для дітей провели фокус-групове дослідження у низці українських міст: Черкаси, Умань, Богуслав, Запоріжжя, Чернівці та Рівне. Серед учасників фокус-групових дискусій були внутрішньо переміщені батьки та активісти місцевих громад.

У фокусі дослідження, з-поміж іншого, була тема щодо проблем і потреб ВПО та їхніх сімей¹.

Серед позитивних впливів ВПО для громад, які їх приймають, зазначені такі: допомога один одному, волонтерство, бо люди хочуть бути корисними; поява нових людей, у т. ч. спеціалістів, яких завжди не вистачає (лікарі, вчителі, технічні фахівці тощо); зменшення нестачі кадрів (з'являється заміна тих людей, які виїхали з міста).

Проте дослідники відмічають і негативні зміни, які відбуваються у приймаючих громадах. До них насамперед належать: підвищення цін на товари та послуги внаслідок збільшення попиту; навантаження на інфраструктуру (школи, лікарні, місця відпочинку тощо); черги.

Які з проблем найбільше турбують ВПО? Зрозуміло, що це потреба у житлі. Багато хто з учасників фокусних груп скаржилися на складності пошуку місця проживання, невідповідність умов та ціни на житло, його тимчасовість. Відсутність роботи, незначна допомога держави обмежують можливості ВПО винаймати житло, оскільки ціни на нього дуже зросли

Серед респондентів були такі, які скаржилися на бюрократію органів влади, незрозумілість отримання допомоги та затягнутий процес отримання довідки внутрішньо переміщеної особи.

Більшість ВПО відмічають проблеми із працевлаштуванням. Важко знайти роботу, якщо документи про освіту чи трудова книжка залишилися вдома. Проте основною причиною відмови

¹ <https://activegroup.com.ua/2022/08/20/problems-simej-vnutrishno-peremishhenix-osib-iz-ditmi-rezultati-yakisnogo-doslidzhennya/>

у працевлаштуванні залишається відсутність вільних вакансій. Поширеними є випадки невідповідності професійно-кваліфікаційного складу безробітних переселенців тим вакансіям, які пропонують роботодавці. Шукаючи роботу на новому місці проживання, ВПО рідко знаходять вакансію, яка б відповідала їхньому професійно-кваліфікаційному рівню.

Переважає більшість з ВПО походять з індустріальних регіонів і їхні професійні навички можуть бути не затребувані на новому місці проживання. Водночас важко визначити, на яку професію перекваліфікуватися, не знаючи, чи буде можливість знайти роботу за новою спеціальністю. Отже, переселенці потребують допомоги у виборі нової спеціальності з урахуванням їхніх навичок та інтересів, а головне – потреб на ринку праці у приймаючій громаді.

Місцеві активісти, волонтери приймаючих громад намагаються допомагати ВПО у вирішенні їхніх проблем та зрозуміти їх. Проте ж деякі ВПО відокремлюють себе від місцевих та вважають, що їх ніхто не розуміє та їм всі винні.

Питання мови більш гостро сприймається в західних областях та в тому випадку, якщо ВПО з російськомовних регіонів відмовляються навіть намагатися спілкуватися українською. .

Тут згадується анекдот: «У мене часто-густо запитують, як я перейшла на українську мову. Дуже просто. Как-то я легла спати 23 лютого, а прокинулася вже 24 лютого».

Не можна залишити без уваги й психологічні проблеми ВПО, які виникають унаслідок проживання з різними людьми та відсутності особистого простору.

Чи можуть ОСББ допомогти внутрішньо переміщеним особам? Ураховуючи кількість ВПО, значна їх частина переїхала та мешкає у багатоквартирних будинках, де створені ОСББ.

ОСББ можуть допомогти переселенцям у пошуку житла, в оренді житлових та нежитлових приміщень.

Можуть надати правильну інформацію щодо отримання житлових пільг, субсидій та інших житлових допомог, скоординувати дії громадян, які мешкають у будинку.

Є успішні приклади, коли ОСББ чи управителі наймають на роботу переселенців, забезпечують їх заробітною платою, оскільки серед ВПО є багато фахівців, які можуть працювати в об'єднанні електриками, сантехніками, бухгалтерами тощо.

Як ВПО стати корисним в новому оточенні?

Спробуйте віднайти свої приховані таланти. Є справи, які вам даються легше, ніж іншим. Чули щось на кшталт: "Як ти це так швидко зробила? Мені б довелося над цим сидіти цілий день!"? Робіть висновки! Можливо, в цьому криється ваш талант і це точно не можуть усі.

Складіть детальний список того, що вам вдається робити найкращим чином. Наприклад, авторка цієї статті склала такий свій перелік:

1. Готую дуже смачний плов.
2. Пишу гарні тексти.
3. Успішно модерую зустрічі.
4. Кваліфіковано роблю кресленики в AUTOCAD.
5. Якісно проводжу фокус-групові дослідження.

Зрозуміло, що не всі мої вміння та навички, і у вас також вони не будуть обмежуватися 4-5 пунктами. Але це буде те, що ви робите найліпше.

Хтось нас смачно годує, хтось — лікує, хтось — навчає. Кожна людина талановита та унікальна, проте не кожен здогадується про свій талант, і варто докласти зусиль, щоби його віднайти та, якщо це потрібно, зробити своєю професією.

Як же посилити спроможності та компетентності ВПО щодо працевлаштування на новому місці?

Часто ВПО шукають роботу через центри зайнятості, але, за різними даними, таким чином їм зміг знайти лише кожен п'ятий переселенець.

Відмітимо, що у багатьох ВПО не вистачає навичок ефективного пошуку роботи. З чим це пов'язане? По-перше, це праця упродовж тривалого часу на одному місці, по-друге, відсутність потреби працювати взагалі (наприклад жінки із тривалим перебуванням у декретній відпустці).

ВПО не вистачає практики:

- пошуку вакансій;
- складання резюме;
- презентації себе на співбесіді з HR-спеціалістом.

Тому варто починати із профорієнтації, формування навичок самопрезентації та результативного пошуку роботи. Цього слід навчати і при перепідготовці чи підвищенні кваліфікації.

Сьогодні спостерігається зростання попиту на мультифункціональних спеціалістів, які мають кілька спеціальностей, вмінь, навичок, які готові здобувати необхідні знання для виконання нових завдань. Ця тенденція притаманна для всіх професій.

Відтак, для ВПО доречно було б здобути додаткову спеціалізацію, суміжну з основною, а також нові компетентності, необхідні для підвищення конкурентоздатності на ринку, наприклад, з ефективною комунікації, з роботи комп'ютерними програмами тощо.

Розширення можливостей працевлаштування – опанування навичок Інтернет-торгівлі. Існує попит на спеціалістів, пов'язаних із комп'ютерними технологіями, які не потребують довготривалої підготовки:

- супровід соціальних груп;
- Інтернет-маркетинг;
- дизайн та верстка сайтів (зокрема Інтернет-магазинів);
- тестування програм.

Сьогодні як ніколи важливі так звані м'які навички (soft skills). Для різних категорій працівників важливо вміти:

- правильно розмовляти;
- презентувати себе та результати своєї роботи;
- протистояти стресам;
- ефективно використовувати час;
- працювати у команді;
- спілкуватися іноземними мовами тощо.

Важливо також володіти навичками міжособистісного спілкування та письмової комунікації, бути здатним вирішувати проблеми, відповідально ставитися до доручених завдань та якісно їх виконувати.